

מערך שיעור לציון י"א באדר - יום תל חי

מטרות:

1. חיבור החיילים לארוע תל חי, במסגרת מורשת העם והמדינה
2. בירור משמעותו של אתוס מכונן של תפיסת הבטחון הישראלית
3. ציון מועד בשרשרת הדורות של הלוחמים לחירות ישראל

פתיחה: היום אנחנו מציינים בלוח השנה העברי את י"א באדר שהיה יום נפילתם של מגיני תל חי, שהפכו לסמל הגבורה וההיאחזות באדמת הארץ.

שאל: מה אתם יודעים על תל חי?

רקע: בשנת 1918 תמה מלחמת העולם הראשונה ואת שטחיה של האימפריה העות'מאנית במזרח התיכון תפשו אנגליה וצרפת. בהסכמי **סייקס-פיקו** [= בהתאמה, זה שמם של אנשי משרד החוץ הבריטי והצרפתי] ניתן רוב שטח ארץ ישראל לבריטים, פרט לצפון הארץ, הגליל העליון ועמק החולה, שנמסר לצרפתים (ראו המפה המצורפת: צפון - צרפת, דרום - בריטניה).

בשטח שיועד לצרפת היו 4 יישובים יהודיים (הדביקו מדבקה על המפה שהצגתם בכל נקודה של יישוב כדי להדגים):

- **מטולה** – מושבה, נוסדה ע"י הברון רוטשילד ב-1896, ובה כ-120 איש.
- **כפר גלעדי** – קבוצה של אנשי "השומר", נוסדה ב-1916, ובה כ-20 איש.
- **חמארה** – מושב, נוסד ב-1919 ובו 14 חברים.
- **תל חי** – חוה חקלאית, ובה כ-20 איש ועוד תגבורת, כולל קבוצת פועלים שהקימה קיבוץ.

יישובים אלו היו מבודדים משאר היישוב היהודי בא"י, שמנה בסוף המלחמה כ-56 אלף איש

שאלות לדין עד כאן:

- מה משמעות השם "תל חי"?
- מה היתה תכלית ההתיישבות באיזור זה?
- מה לדעתכם האתגרים בחיים במקום הזה?

הסבר:

השם "תל חי" (כמו השם "תל אביב") מבטא את החזון לחולל חיים במקום חרב (=תל).

פרישת ההתיישבות בעליות הראשונות היתה קשורה בשיקולים של היתכנות כלכלית ואפשרויות לרכישת אדמות, ופחות משיקולים "פוליטיים". מושבות, חוות חקלאיות וקיבוץ אחד קמו באזורים מגוונים של א"י – בשפלה (נס ציונה, ראשון לציון), מישור החוף (תל-אביב), בגליל (ס'גרה), עמק הירדן (דגניה) וברמת הגולן. האם היה איזור הגליל העליון מסוכן מאחרים? – לא בהכרח. תקריות אלימות ומעשי שוד אירעו במקומות שונים. קבוצת החלוצים שביקשה ליישב את החוה החקלאית "תל חי" התיישבות של קבע לא היתה יוצאת מן הכלל. אלא שבעקבות חלוקת הארץ בין בריטניה לצרפת הפך אזור זה למסוכן יותר – ערביי הצפון התנגדו לשלטון הצרפתי, והמתיישבים היהודים נקלעו לסיכסוך לא להם בשטח הפקר. בדצמבר 1919 נהרג פועל אחד מאנשי תל-חי ובפברואר פועל נוסף בהתקלות עם שודדי בקר.

בדצמבר 1919 הגיע לתל-חי יוסף טרומפלדור, כמומחה לעניני ביטחון בשל שירותו בצבא הרוסי ובצבא הבריטי, כדי להעריך את מצבן של 4 הנקודות, ונשאר שם.

נוכח הסכנה המתהווה להתיישבות היהודית הדלה בצפון הארץ, התעורר ויכוח מה יש לעשות – להישאר או לנטוש?

שאלות לדיון פתיחה:

- מה השיקולים בעד נטישה, ומה השיקולים בעד היאחזות במקום
- אתם יכולים להזדהות עם הסיבות האלו להמשיך בעשייה של היחידה שלנו?

ספר: הדיון בדבר היישובים באצבע הגליל התרחש ב"ועד הזמני של יהודי א"י", ובו נציגים של חוגים שונים ביישוב (ביניהם אוסישקין, בן-גוריון, ז'בוטינסקי וטבנקין) צד אחד, ובו בעיקר אנשי תנועת הפועלים, טען שאין לנטוש: "אם נברח משודדים, נצטרך באופן כזה, לא רק לעזוב את הגליל העליון, כי אם את כל ארץ ישראל". שיקול נוסף היה מדיני-דיפלומטי: בשעה שהתנהלו שיחות בדבר שרטוט הסופי של הגבול בין בריטניה לצרפת, קיוו שהתיישבות באיזור זה, עם מקורות המיים החיוניים, תסייע לסיפוחו לשטח המנדט הבריטי. הצד השני טען שאין בכוח היישוב לשלוח תגבורת אנשים לצפון, ואין לסכן את המתיישבים שם. אדם שביקר באזור כתב: "אין לחשוב שנגד הבדואים הלוחמים נוכל לעמוד אפילו אם נכפיל את מספר האנשים לכמה מונים, אלא אם יהיה להם גם נשק כבד. בלי זה יכולים הם לעשות מכל 'תלי- החיים' שלנו תל מות אחד". ז'בוטינסקי טען שבמשרדי החוץ בלונדון ובפריז לא נודעת שום חשיבות לגורלם של כמה מאות מתיישבים יהודים באיזור. ולכן אמרו: "שובו בחזרה משם, ובנו את הקיים, אל תלכו למקומות הנידחים".

פעילות:

חלקו את היחידה ל-2 קבוצות: קבוצה אחת תפתח את עמדה א (המתנגדת לפינוי היישובים) וקבוצה שתפתח את עמדה ב (התומכת בפינוי). כל קבוצה תמנה נציגים שינהלו דיון "אקווריום" ויציגו טיעונים וטיעוני נגד.

דיון:

- מה השיקולים המכריעים בנקיטת העמדה שלכם?
- מה הקשיים שניצבים לנגד עיניהם בקבלת ההחלטה? ומה דעתכם שלכם?

מאורע תל-חי

מה קרה?

הועד הזמני החליט לשלוח תגבורת לתל-חי, אלא שהמשלחת אחרה לבוא.

בי"א באדר תר"פ, 1.3.1920 התחולל הקרב על תל חי:

הקרב התחיל כאי-הבנה. לחצר תל חי הגיעו בדואים בהנהגת כאמל אפנדי, המוכתאר של 'חלסה', כדי לחפש צרפתים – הם שמעו שצרפתים מסתתרים מפניהם בחצר. הם ביקשו מטרומפלדור אישור להיכנס פנימה והוא התיר לקבוצה קטנה להיכנס. בקומה העליונה עמדה דבורה דרכלר עם נשק, ואחד מהם ניסה לקחת אותו מידיה, אולי מפני שלא היו רגילים לראות אישה נושאת נשק. דבורה צעקה ליוסף טרומפלדור: "אוסיה, הם לוקחים לי את האקדוח!" נפלטה ירייה, לא ברור של מי, ופרץ הקרב. טרומפלדור רץ לסגור את שער הכניסה ונורה בידו ובבטנו. ברגע של הפוגה אפנדי אמר: "הייתה פה אי הבנה. תנו לנו לצאת." שניאורסון נתן פקודת חדל אש. כאמל ואנשיו שלו ניסו לצאת, אבל אחד המגינים, שהתחרש מהיריות, לא שמע את הפקודה והמשיך לירות ונפתחה מערכה השניה עד שעות אחה"צ. רק לקראת הערב הצליח להגיע הרופא, ד"ר גרי שירד מכפר גלעדי. הוא סיפר על המפגש שלו עם יוסף טרומפלדור הפצוע שאמר: "אין דבר. כדאי למות בעד ארץ".

תוצאות הקרב היו קשות – 6 חברים וחברות נהרגו. (עוד 2 - אהרון שר ושניאור שפושניק - נפלו קודם לכן, וכך הגיע מנין הרוגי תל-חי לשמונה)

לאחר הקרב

בלילה התפנו חברי תל חי לכפר גלעדי, וכעבור כמה ימים ננטשו שני היישובים וחבריהם עברו לאיילת השחר שבעמק החולה. גם חמארה ומטולה ננטשו בתקופה זו. עם שובם חזרה, התעורר ויכוח איפה יקברו את ההרוגים - בכפר גלעדי או בתל חי. לבסוף החליטו לקבור אותם בין היישובים, במקום בו הוקמה האנדרטה של **האריה השואג**, סמוך לבית הקברות של אנשי "השומר".

דיון:

- הידיעה על נפילת תל-חי הגיעה לכל היישוב העברי בארץ. מה לדעתכם זה עושה? מה לדעתכם היתה התגובה לידיעות?
- מדוע הפך סיפור תל חי למיתוס?

ספר: נפילת היישובים ומותם של 6 אנשים, ובהם טרומפלדור, בקרב אחד. זעזעה את היישוב. טרומפלדור היה סמל בעודו בחייו. נראה ששני אנשי רוח תרמו לעיצובו של סיפור תל-חי כמיתוס:

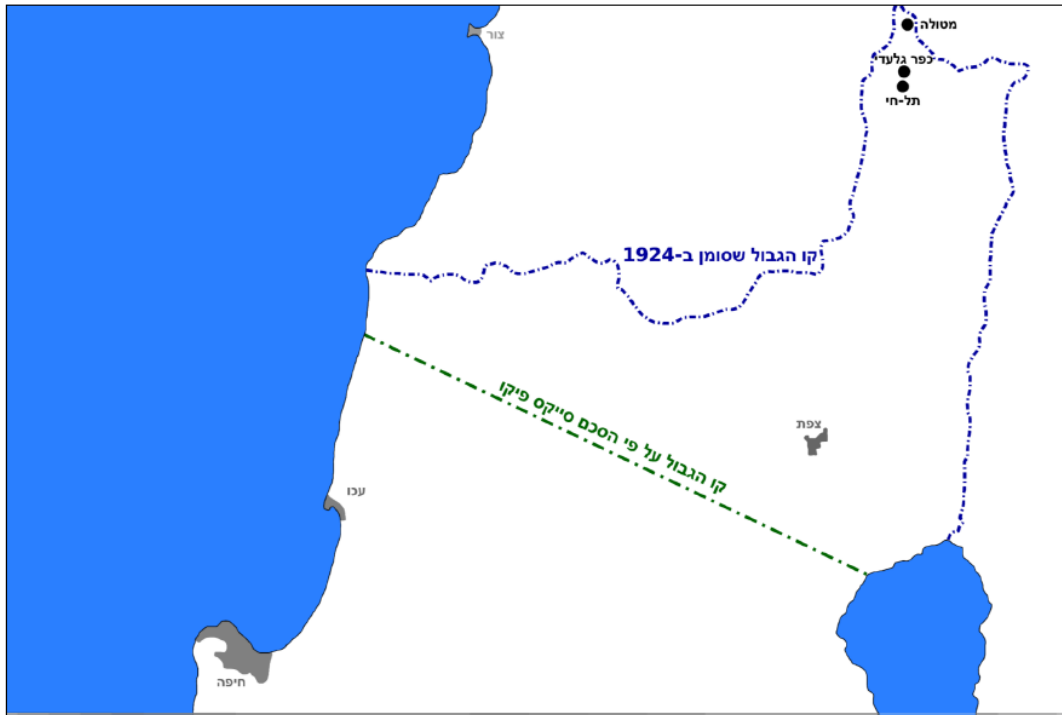
- הסופר י"ח ברנר שכתב בעקבות "טוב למות בעד ארצנו": "אשרי מי שמת ותל-חי למראשותיו"
- ברל כצנלסון, איש הרוח הבולט של תנועת הפועלים שחיבר "יזכור" לחללי תל-חי, "שהוא הנוסח העמד בבסיס תפילת "יזכור" לחללי צה"ל"

וכמובן טרומפלדור עצמו שניסח בחייו את התפיסה בדבר ערכה של ההתיישבות: "**במקום בו תחרוש המחרשה היהודית את התלם האחרון - שם יעבור גבולנו**".

ולסיום: - איפה שמעתם את השם תל חי? אילו מקומות/ארגונים חשובים הוקמו על שם ובעקבות סיפור מגיני תל חי?

- היישוב 'קרית שמונה' ע"ש הנופלים.
- בעליה השלישית הוקם 'גדוד העבודה על שם טרומפלדור' ויעודו פיתוח הארץ, סלילת כבישים, והתיישבות.
- ז'בוטינסקי הקים את בית"ר (יודעים מה הראשי תיבות?) - "ברית יוסף טרומפלדור.
- תפילת "יזכור" לחללי צה"ל מבוססת על ה"יזכור" שכתב אז ברל כצנלסון על מגיני תל חי.

נספחים :

גבולות ארץ ישראל הסכמי סייקס - פיקו

אנדרטת האריה השואג לזכרם של מגיני תל חי בבית העלמין בכפר גלעדי

